

POMS bladet

Organ för föreningen
Psykologer inom handikappområdet

Julnummer

Nr 4, dec 2004

www.poms.nu

Styrelse för Sveriges Handikappspsykologers Förening 2004-2005

vald vid årsmötet 2004-10-22

Ordförande:	Gunilla Svensson Hosjöstrand 11 791 47 Falun Tel 023-351 37 0730-30 48 78 gunilla_s@hotmail.com	Habiliteringen i Falun Falun lasarett, Psilandersväg 1 791 82 Falun Tel 023-49 03 73 Fax 023-49 05 13 gunilla.svensson@ltdalarna.se
Vice ordförande:	Inga Lundblad-Danielsson Sofiehemsvägen 52 B 907 38 Umeå Tel 090-77 92 08 070-792 31 74 inga.lundblad@sofiehem.ac	Kolbäckens habilitering Kandidatvägen 31-33 907 33 Umeå Tel 090-785 42 38 inga.lundblad.danielsson@vll.se
Kassör:	Peter Collsiö Kronobergsgatan 41 112 33 Stockholm Tel 08-652 48 31 070-484 88 20 petercollsioo@swipnet.se	Habiliteringscenter Täby för vuxna Kemistvägen 8, 2 tr 183 44 Täby Tel 08-446 36 20 peter.collsioo@sll.se
Sekreterare	Carina Åsling Stockmossvägen 1 146 37 Tullinge, Tel 08-778 0866	Habiliteringscenter Tullinge, Römossevägen 25 plan 3 146 31 Tullinge Tel 08-449 95 18 carina.asling@sll.se
Vice kassör, hemsidan:	Mattias Eriksson Södra Esplanaden 3 B 223 54 Lund Tel 046-211 24 70 073-781 17 55 meriksson@hem.utfors.se	Socialförvaltningen Handikappomsorg Stadshuset 241 80 Eslöv Tel 0413-625 43 mattias.eriksson@eslov.se
POMSbladet:	Bo Kahnberg Floravägen 41 664 32 Grums Tel 0555-102 15 kahnberg@swipnet.se	Landstingets Psykologenhet Järnvägsgatan 7 652 25 Karlstad Tel 054-61 40 71 070-312 56 31 pomsbladet@poms.nu

Monica Rosén, som valdes till styrelseledamot, har senare tvingats tacka nej till uppdraget varför en styrelsepost är vakant.

Innehåll i detta julnummer av POMSbladet:

SHPF: s styrelse från 2004-10-11	sid 2
Redaktionens sida	sid 4
Styrelsens sida	sid 4
Höstkonferensen 22/10.....	sid 6
Vad tyckte vi om höstkonferensen?	sid 9
Psykologen inom BUH.....	sid 10
Margrethe: "...och vem har sagt det?"	sid 12
Årsmötet	sid 13
Efterlysning.....	sid 13
Från styrelsemötet 3/12 2004	sid 13
Nordisk nätverkskonferens i Göteborg i juni, del 2	sid 14
Nyutgivivet.....	sid 18
Poesi i repris: La Nizzo	sid 19

Framsidan: POMM(E)S de Noël, juläpplen

POMSbladet utkommer med 4 nummer årligen, samtliga publiceras på föreningens hemsidas medlemsidor **www.poms.nu**.

Redaktionen påminner med en envishet likt en tax om lämpligheten att informera oss om fungerande e-postadress (gör det via hemsidan) för att du ska få snabb avisering om POMSbladet plus annan nyttig information.

Medlemskap i föreningen erhålles enklast genom att fylla i formuläret online på hemsidan!

Nästa nummer av POMSbladet beräknas komma i mars 2005. Skicka in dina bidrag (gärna via mail till pomsbladet@poms.nu) **senast 1 mars 2005!**

Redaktionens sida

Vad gör man åt dumhet?
En del lekmän på området sammanblandar förmodligen obegåvning med just dumhet, och med dumhet avser jag inte motsatsen till "snällhet". Men nu är det inte samma sak! *Dumhet är att inte använda sig av det kunnande, de erfarenheter*

och det förstånd man ändå har. Och visst möter man stora mängder av dumhet i våra organisationer. Vad jag särskilt tänker på är ivern att i alla sammanhang klämma "luft" ur organisationer, slimma dom och spara några SEK här och där. Inom stressområdet poängteras just vikten av "luft" i bemärkelsen *återhämtningstillfällen*. Kafferaster bl a. Vi klarar stora mängder av negativ stress bara vi får tillfälle till återhämtning, men det är just dessa tillfällen i tid som tas ifrån oss. Tempot skruvas upp och den ökade effektiviseringsprislapp ser man inte förrän lite senare i form av galopperande ökande ohälsa pga dessa ursprungliga "dumma" åtgärder.

I många andra sammanhang saknar man också tillämpningen av det massiva kunnande som ändå finns: oviljan i våra sjukvårdande organisationer att ta konsekvenserna av kunskapen om att den dominerande ökningen i sjuklighet pga psykiska tillstånd faktiskt kräver andra perspektiv på bemötande och vård och därmed bemanning inom sjukvården. Men där man har goda erfarenheter, där förmår man ibland ändå att dra nytta av dessa, det tycker jag är begåvat! Sålunda har man i Västra Götalandsregionen, enligt Psykologtidningen, beslutat använda ett överskott (jo, det finns sådana?) just till att öka ut psykologbemanningen inom primärvården. Det är inte dumt!

Åter ett år ska snart läggas till handlingarna. Mycket ont har gjorts under året, men också mycket lyckat och gott! Av det senare har en stor del gjorts av våra medlemmar i det dagliga slitet för att göra tillvaron god för dom vi är anställda att betjäna.

Nästa år är för vår del det tredje redaktionsåret varför det snart är dags att lämna stafett-pennan vidare. POMSbladet roterar ju runt vart tredje år. Detta är en viktig princip tycker jag. Det ger tillfälle att i viss mån lägga lite olika "stuk" på publikationen, det medför även en spegling av våra olika landsändars medlemmar och vad som rör sig i deras vardag. Men ett viktigt skäl till begränsad redaktionsperiod är

kanske minst lika mycket att den/de som åtar sig uppdraget ska veta att det är begränsat och att man inte ska förvänta sig att bli sittande med uppgiften längre tid än vad som ursprungligen sagts. Om så sker minskar drastiskt villigheten att arbeta ideellt. Jag vill alltså redan nu flagga för att en "platsannons" efter ny redaktion kommer under nästa år. Med detta vill jag önska alla läsare en riktigt god och av återhämtning fylld jul. Just detta och nästa år lär det ju däremot inte bjudas på så värst många "röda dagar", men en och annan sparad semesterdag kanske finns att tillgå.

GOD JUL!

Bo Kahnberg

Styrelsens sida

Inför studiedagen blev som en promenad på okända stigar i "Trattisskogen". Var är ni alla Trattkantareller som jag vet finns där? Ni visar er inte först men sedan väljer ni fram som en först osynlig matta. Först kommer inte några

anmälningar. Vilken gräns ska vi dra när vi måste höra av oss till våra föreläsare och säga återbud? Allt händer sedan på en gång. Karin Wallgren meddelar att lokalen inte kommer att rymma alla intresserade. Lokalbyte blir nödvändigt. Det har inträffat något nytt inom föreningens historia; Vi behöver sätta ett streck runt 200 även för den nya lokalen. Vilken fullträff. Vi trodde att det var ett viktigt tema för föreningens medlemmar. Vi var många som hade behov att träffas runt detta tema. Utvärderingen visar att många var nöjda men att det finns mycket mer att göra för att fördjupa frågeställningarna. Kanske inte så underligt eftersom detta ligger mycket nära vår kliniska vardag.

Ni kan på annan sida i tidningen läsa sammanfattningen av utvärderingen. Ni som inte hann sammanfatta er har fortfarande möjlighet att på flera sätt komma med synpunkter. Ni kan ta upp någon liten tråd från konferensen att spinna vidare på. Det måste inte vara omfattande artiklar för att det ska vara värt att publicera i tidningen. Klart är att vi måste återkomma till nya infallsvinklar på samma tema kommande konferenser.

Föreningen har fått en ny styrelse på årsmötet. Inger Claeson och Karin Wallgren avgår. Nyinvalda blev Carina Åsling från Tullinge, Stockholm och Monika Rosén, Luleå. Den nya styrelsen har inte träffats när detta skrivs. Flera deltagare från studiedagen tog tillfället att bli medlemmar resten av året för den högre konferensavgiften för icke-medlemmar. Vi hoppas att ni finner det värdefullt att fortsätta att vara medlemmar även nästa år.

Det händer just nu mycket som är värt att bevaka för föreningen. Carlbeckutredningen har avlagt sitt slutbetänkande den 4/10. Inom FUB finns olika synpunkter och farhågor. En osäkerhet finns om hur tydligt resurser kommer att avsättas till förmån för barn/ungdom med en utvecklingsstörning när det blåser hårda vindar. En generell nedrustning känner vi av inom skolans värld. Hur ser just dina erfarenheter ut? Jag känner hur vi tillsammans med föräldrar alltmer ofta får kämpa om den självklara rätten att få välja skolform för sitt barn.

Integrering (inkludering) innebär inte ett alternativ om inte samtidigt det individuella stödet är självklart. En skola för alla blir ett tomt slagord om inte de självklara resurserna öronmärks. Skriv och berätta om dina erfarenheter i POMSbladet. Jag föreslår ett temanummer: EN SKOLA FÖR ALLA!

Jag har sedan vi sågs sist deltagit i Neuropsykologernas riksstämma den 10-12/11 i Umeå. Tema "Den emotionella hjärnan" speglades av flera föreläsare som pratade om amygdala och den subcortikala hjärnans funktioner för vårt känsloliv. En föreläsare berättade om en studie som visade att hippocampus börjar svika så drastiskt redan efter 40-årsåldern. En erfarenhet som flera av oss redan länge börjat befara. Även av dessa skäl behöver vi en förnyring inom vår yrkesförening för att kunna behålla vår samlade unika gemensamma subkompetens. Synd om uppnådd kunskap ska atrofieras och förloras genom medlemmarnas förhöjda medelålder. Vi kan däremot glädjas av beskedet att andra funktioner bibehålls. Vi blir klokare och mer erfarna med förbättrad verbaliseringsförmåga. Såvida vi inte börjar tappa ord. Att ta fasta på för kommande konferens blir därför att lämna gott om tid och utrymme för erfarenhetsutbyte. Vi behöver även beakta behov av vitalisering genom yngre medlemmar och nytänkande.

Neuropsykologiskt skulle detta kunna beskrivas genom begreppet "Sprouting" som innebär en ökning av antalet kontakter på "dendritnivå", öka antalet kopplingsmöjligheter. M.a.o integrering av ny och gammal kunskap.

För mig personligen har vår studiedag den 22/10 och tiden efter med andra konferenser inneburit ett överstimulerande input för min hjärna. Risk för överbelastning. Idén att ha temanummer har inneburit goda erfarenheter för Neuropsykologernas tidning. Kanske det skulle vara en bra utveckling för POMSbladet. Redaktören skulle då kunna få hjälp att få in mer riktat material till POMSbladet. Ni läsare till detta nummer kanske har litet specifika intressen. Som bättre skulle kunna tas tillvara om vi fokuserar på olika viktiga områden. Skulle vara roligt att ta del av många fler medlemmars erfarenheter och reflektioner. Jag vet att ni är många som av tidsnöd och kanske för höga krav inte får iväg era värdefulla tankar som andra inom föreningen skulle vilja ta del av. Flera vet jag har synpunkter utifrån vår studiedag. Hoppas kunna få läsa detta på andra sidor i tidningen som jag inte vet om nu när jag skriver detta. Om ni inte har hunnit formulera er till detta nummer, gör det till nästa! Vi psykologer inom Habiliteringen i Dalarna behöver just era synpunkter för att nästkommande studiedagar blir givande för oss alla.

Jag ser nu också fram en att välkomna Monika Rosén Från Luleå och Carina Åsling Tullinge som valts in i styrelsen. Med stort vemod skiljs styrelsen samtidigt från två trevliga medlemmar som betytt mycket i styrelsen, Inger Claeson och Karin Wallgren. Det är nödvändigt med förnyelse i lagom takt. Separationsångestens smärta i detta nu är emellertid en nödvändig föregångare till förnyelse.

Tack för ert fortsatta förtroende att vara ordförande ytterligare en period. Så småningom är det min tur att lämna plats till nya friska krafter. Tillsvidare får mina krafter fyllas på med lite ny energi genom lusten att vara ute. Snön ger ett nytt ljus. Skridskoisen börjar frysa på och locka till turer. Inväntar julhelgens möjligheter att vara ledig.

Nu önskar jag er alla en GOD och välbehövlig vila i jul.

Ett GOTT NYTT 2005.

Gunilla Svensson

Höstkonferensen/studiedagen 22 okt 2004

Den ursprungligt planerade lokalen räckte inte till, så stort blev intresset för vår höstkonferens på temat begåvning. Över 200 intresserade, varav merparten inte (ännu) medlemmar i föreningen, slöt upp för att ta del av senaste rönen inom området. Diskussionen inleddes i våras genom **Inga Lundblad-Danielssons** artikel i POMSbladet nr 1 där hon uppmanade till uppdatering av begreppet begåvning. Inga inledde även konferensen, efter att föreningens ordförande Gunilla Svensson hälsat välkommen, med att – liksom i sin artikel – ställa en rad frågor.
 Är utvecklingsstörning en diagnos? Funktionshinder?
 Hur kan vi koppla erhållna WISC-resultat till Kyléns teori om begåvning?

Vad mäter förresten Wechslerskalorna respektive Leiter? Och varför överensstämmer ofta inte resultaten? Vilka kognitiva funktioner ska ingå i begreppet begåvning?

Hur mäter vi adaptiv förmåga?

Vi är ju skolade att tänka utifrån Kylén och Piaget, håller detta fortfarande, stöds dessa teorier av senare neuropsykologisk forskning och minnesforskning. Är det för övrigt bara arbetsminnet som är begränsat då man är utvecklingsstörd?

Emotionell intelligens, EQ, hur hänger den ihop med traditionell IQ?

Hur kopplar vi all ny kunskap (neuropsykologi, minnesforskning, Stern) till begreppet begåvning?

Nog med frågor? Många av dem förblev säkerligen obesvarade men kommer ändå just därigenom att fortsätta att stimulera till tankemöda och integrationsförsök framöver.

Förste gäst att ge sig i kast med Ingas frågetecken var **Jan Alm**, verksam vid Psykologiska Institutionen, Uppsala Universitet.

(Jans avhandling handlade om Dyslexi och kan lätt hämtas hem som pdf-fil på nätet: gå till www.uu.se och klicka sedan på "Avhandlingar". I sökrutan du sedan kommer till skriver du bara författarnamn. Visst är det fuffigt med nätet!).

Jan gav åhörarna en genomgång av de teoretiska fundamenten som vårt intelligens/begåvningsbegrepp vilar på, från Spearman's tvåfaktorteori från 1927 ("g-faktor"), via Thurstone's flerfaktorteori från 1938 till Cattells Gf-Gc-modell från 60-talet. Gf-Gc-teorin anses förhärskande idag och är baserad på mängder av data från flera testmetoder. Gf står för övrigt för "fluid intelligens", något som inte omfattades av Wechslerskalorna före WISC-IV resp WAIS-III. Denna intelligenta förmåga har att göra med hur vi löser problem som innefattar ny information.

Wechslerskalorna är ju förhärskande i dagens psykologiska praktik, skälet till detta är att de är väl utforskade, även om de inte i alla avseenden är de bästa för våra ändamål. Parallellen med Windows inom datavärlden antyder att den kommersiella dominansen inte nödvändigtvis beror på de rätta egenskaperna.

I båda giganternas hemländer betyder för övrigt "learning disabilities" just dyslexi och inget annat.

Tyvärr är ju inte alla senare versioner av Wechslerskalorna försedda med svensk normering vilket som bekant kan ställa till det. När någon av skalorna skulle normeras och man sökte en normgrupp av bönder, fann man av naturliga skäl inte många i New York. Istället tog man en grupp frisörer och antog betydande intellektuella likheter dessa yrken emellan, vilket naturligtvis kan vara rimligt, eller...

Den gamla indelningen i verbal resp performancedelar i testen börjar ersättas av begåvningsfaktorer. Sålunda är t ex "verbal IQ" resp "performance IQ" borta ur WISC-IV.

USA:s "test-fem-i-topp" ser ut så här:

- 1 WAIS-R
- 2 MMPI
- 3 Rorschach
- 4 WRAT-R, WRAT
- 5 TAT

Dvs som representant för begåvningsstest är WAIS-R helt dominerande.

Vad är då så bra med Wechslerskalorna? Som sagt har de en omfattande dokumentation som stöd och man har även mätt goda mått på reliabilitet och validitet, sålunda hyfsat, för att inte säga riktigt bra kvalitetssäkrat: för WAIS-III nås reliabilitetsmått på verbala delen 0,97, performance 0,94 och helskalan 0,98. Även Indexen kan uppvisa fina värden, sämst är snabbhetsindexet med blygsamma 0,88.

Alla testprofiler måste tolkas psykologiskt, kvalitativt! Det räcker förstås inte bara med att gå på siffrorna något som väl alla psykologer har hävdad åtskilliga gånger i dialog med olika beslutsfattare. Det finns så många tillfällen då vi måste ställa kompletterande frågor, ge andra uppgifter för att förstå en testpersons sätt att lösa uppgiften. Detta måste vi då även beskriva. Men det här är ju inga nyheter för oss psykologer.

Kognitiva funktioner kan vara störda på flera nivåer:

- receptiva (ta in info, klassificera och integrera)
- minne, inlärning (lagra, återkalla)
- tänkande (mentalt organisera/omorganisera information)
- expressiva funktioner (kommunicera)

Exekutiva funktioner anses "hålla i" samtliga dessa funktioner och olikheter finner man ofta hos t ex dyslektiker. Det är svårt att hitta test på exekutiva funktioner, istället får man ofta förlita sig på intervjudata.

Ibland kan man göra upptäckter som ligger utanför remissens frågeställning? Hur mycket ska man säga om det? En etisk nöt att jobba med. Kanske något för läsaren att reflektera över och skriva om i POMSbladet.

WISC-IV presenterar sina fynd, dels som fullskale-IQ, dels i form av fyra faktorer:

- verbalt index,
- perceptuell reasoning index (Fluid intelligence), ung slutledning,
- working memory index
- processing speed index.

Flera deltest har försvunnit medan nytt deltest tillkommit (picture concepts).

Jan påpekade det som förtjänar att påpekas: enbart testning räcker inte för att diagnosticera begåvningshandikapp/utvecklingsstörning. Enligt DSM-IV krävs även brister i adaptiv förmåga (Vinelandskalan mäter den, korrelationen mellan Vineland och Wechslerskalorna anses dock vara låg vilket väl bör utgöra motiv för att båda mätningarna krävs då man rimligen inte mäter samma sak).

Att utvecklingsstörda, till skillnad från personer med andra kognitiva bekymmer, vanligen har en jämn begåvningsprofil, är att betrakta som en myt. Enligt Kaufman är medelskillanden mellan högsta-lägsta prestation på deltest i Wechslerskalorna 7 vägda poäng! För utvecklingsstörda utgör bildkompletteringstestet oftast minsta svårigheten, medan ordförrådstestet brukar vara svårast. Känns det igen?

Så lite om normerna: har WAIS-III för generösa normer? Vad kan man då dra för slutsatser ang begåvningen mellan USA och Sverige, för här används nämligen de amerikanska normerna i brist på svenska dito. En fördel är dock ökad möjlighet att jämföra mellan folken och kanske främst: dokumentationen är rikligare. Vi lär nog få vänja oss vid att använda USA-normerade test, enligt Jan är det inte troligt att WISC-IV heller kommer att få svensk normering.

Begåvning och begåvningsbedömning hos barn med kommunikativa funktionshinder var temat för **Annica Dahlgren Sandbergs** föreläsning. Annika är till vardags verksam vid Psykologiska institutionen i Göteborg och arbetar bl a med diagnostik av neuropsykiatriska tillstånd hos barn samt barn med synskador. Annika har även erfarenheter av testningar av barn med grava cp-skador och grava kommunikationshinder och stöter då ofta på problem då resultaten ska konfronteras med vedertagna normgrupper. Vad ska resultaten jämföras med? Vilket är mest relevant? Jämförelse med barn med typisk utveckling, med försenad utveckling, barn med typisk utveckling för ett specifikt funktionshinder eller ska resultaten jämföras med barn med en avvikande utveckling för ett funktionshinder?

Liknande beteenden kan ses hos barn med olika funktionshinder, t ex blinda barn och barn med autism.

Hur noga ska man följa testmanualen? Kan en slavisk lojalitet mot manualen minska värdet av testresultatet, t ex vid testning av barn med DS som är vana vid att teckenkommunikation oftast stöder talkommunikationen. Ska man ge instruktionerna via båda kanalerna då? Följer kanske inte manualen men ger förmodligen "sannare" mått på barnets förmågor.

Man får nog här använda sin kliniska erfarenhet och tillämpa "ändamålet helgar medlen", t ex klippa sönder ravenbilder så att ett barn som så behöver, ska kunna använda t ex ögonpekningmetoder för att ge sina svar.

Dessa barn är dessutom vana vid misslyckanden, att inte kunna. Om testledaren t ex frågar om för att få svaret förtydligt, kan barnet ta detta

som en signal att det tidigare svaret inte var rätt, och därför ändra sig.

Samma testpoäng kan för övrigt nås av ett barn med ADHD som jobbar snabbt men med många felsvar och ett barn med autism som jobbar noggrant, gör allt rätt men inte hinner så långt. Återigen alltså: kvalitativa tolkningar krävs utöver siffrorna!

Det är ju inte alls ovanligt med "öar av kunskap" hos vissa barn. Vid administrering av vissa deltest ska man ju avbryta efter x nollpoängsvar. Vilka följder får detta för den som därefter kan presentera flera rätta svar? Speciellt svårt förstås där kriterierna är lite luddiga och vår bedömning av just det kritiska svaret blir osäker.

Motivationsfaktorer är förstås även viktiga hos barn. Hur benägna är t ex autistiska barn att "tävla mot sej själva"?

Barn med kommunikationssvårigheter får ofta hjälpmedlen för sent och hinner inte utnyttja dessa nog mycket och missar därigenom mängder av tidiga erfarenheter.

Enligt Annika, som här refererar till Baddeley & Hitch, har autistiska barn stora svårigheter med arbetsminnet och vad som kallas "fonologisk loop", en viktig process vid inläring. Barnet verbaliserar för sig själv det upplevda vilket underlättar bearbetning och inläring.

Barn med cp och talskadade barn behöver ofta lång tid på sig för att uttrycka sig, pekar, talar mödosamt. Det tar därför lång tid. Man hinner då också glömma under tiden.

Utvecklingsstördas arbetsminne är begränsat främst genom att minnena blir otydliga, inte nödvändigtvis genom att "lagringsutrymmet" är begränsat men kompenseras till en del med erfarenheter. Brister i kognitiv förmåga (inkl snabbhet) begränsar arbetsminne, liksom specifika hjärnskador kan göra det.

Då barn med funktionshinder ska utredas gäller att man bemödar sig om en mångsidig testning av förmågor, t ex minne, perception, språk, uppmärksamhet. Man bör nyttja både språkliga och icke-språkliga instrument som kombineras med andra iakttagelser, både egna och andras (pedagogers ex vis). Slutligen måste tolkningen av resultaten ske i ljuset av psykologiskt teori och kunskap om de specifika funktionshindren.

Mats Granlund från Mälardalens högskola och med mångårigt förflutet hos stiftelsen ALA, avslutade konferensen med sitt anförande "Vad är utvecklingsstörning".

Mats framförde tesen att begreppet utvecklingsstörning i mycket är en social konstruktion. Behovet av att identifiera utvecklingsstörning hos en person uppkommer först när densamme visat sig ha problem i vardagen, det är då behovet av att utpeka personen infinner sej. Skälet till detta är ofta att därigenom få tillgång till vissa speciella resurser, tillgång till särskoleutbildning, olika omsorger etc. Benägenheten "att vara utvecklingsstörd" är störst i åldersspannet 10-20 år, dvs under skolåren, där svårigheterna i skolan visar sig. Visserligen handlar det om egenskaper hos individen, men behovet av diskriminering av personkretsen uppkommer som en följd av samhällets utmaningar. De definitioner av utvecklingsstörning som gäller förutsätter som tidigare sagts både en betydande nedsättning av individens intelligens samt i förmågan till adaptivt beteende, och kraven på adaptivt beteende beror förstås i allra högsta grad av det omgivande samhället.

Psykologutredningar brister ofta då det gäller bedömningen av adaptiv förmåga.

Mats poängterade vidare betydelsen av att man är klar över utifrån vilken teori testet är konstruerat, men också utifrån vilken teori dess resultat tolkas. Hunt (2000) menar att intelligensteorier kan beskrivas på tre nivåer: representationell nivå (innehållsfokuserad), programnivå (algoritmer och processer) samt på en biologisk/fysisk nivå (de biologiska ramarna). Därtill: vilken syn på kunskap omfattar man (den som tolkar testresultatet ex vis).

Vad beträffar minnet så gjorde Mats uppdelningen i

- Korttidsminne – den mängd information man kan ta emot samtidigt
- Arbetsminne – den mängd information man samtidigt kan bearbeta relativt medvetet
- Långtidsminne – dels det vi kan återberätta medvetet, dels det vi kan utföra som handlingar utan att det nödvändigtvis är medvetet.>

Utvecklingsstörda personer har svårt att byta strategier på nya kunskapsområden. Intelligens kan ses som förmågan att rationalisera problemlösandet och göra det effektivare.

Håll isär utredningen som görs primärt för att diagnosticera och som görs för att skapa en åtgärd för individens stöd, där är i princip intelligensen ointressant.

Mats återkom sedan till begreppet adaptivt beteende. Det som ska ha beröring med individens förmåga att klara sig då det gäller praktiska färdigheter (ADL), sociala färdigheter och begreppsliga/intellektuella färdigheter.

Sambandet mellan IQ och mått på adaptivt beteende anses allmänt vara lågt.

National Research Council i USA rekommenderar (Reschly et al, 2002, sid 242-243) följande då det gäller fastställandet av funktionshinder hos utvecklingsstörda personer:

- Utredningen baseras på varierad info om intelligens och adaptivt beteende, insamlat från olika källor och med olika metoder
- Använda mätinstrument ska täcka flera dimensioner av intelligens och adaptivt beteende
- Diagnosen utvecklingsstörning ska bygga på samstämmiga rön från flera undersökningskällor (konvergent validitet) och det är speciellt viktigt att diskutera ev motstridiga resultat
- Utredningen ska utföras av personer med utbildning och erfarenhet som krävs för att besvara frågeställningen
- Använda mätinstrument ska väljas noga och tolkningar ska göras på ett sätt som minimerar ev brister i instrumenten
- Använd främst "färska" normeringar, undvik normer äldre än 12 år.
- Besluten som sedan grundas på utredningen ska fattas av personer med lämplig erfarenhet och utbildning inom området utvecklingsstörning och funktionshinder. De ska även känna till hur miljöns utformning påverkar individens vardagsfungerande.

Som den som var närvarande på konferensen säkert har noterat så är detta inte ett helt täckande referat från konferensen utan mera mina egna spridda noteringar från en mycket givande dag. Det stora intresset tyder på att ämnet "ligger i tiden" och behöver ägnas vidare uppmärksamhet.

Vad tyckte vi om studiedagen den 22/10?

Att 215 personer var intresserade att komma och att vi fick lov att byta lokal för att få plats talar sitt tydliga språk. Även till Sibeliussalen behövde vi tacka nej till en del trots att extra

stolar sattes in. Att psykologer inom verksamhetsområdet har ett stort behov av fördjupa frågeställningar om bedömning av begåvning är helt klart. Temat är högaktuellt och skulle behöva många konferenser för diskussion.

Jag har noga läst igenom alla utvärderingar eftersom det är viktigt hur vi fortsätter planering för kommande konferens. På årsmötet fick

Dalarnas psykologer förtroende att planera nästa konferens hösten 2005.

Av 51 som svarade på utvärderingen var 22 mycket positiva och ytterligare 18 positiva. Jag har försökt dela upp superlativen i grova kategorier. Viktigt ämne och intressanta föreläsare var man enig om. Bland de återstående som framförde positiva förslag till förbättring men som innehöll mer negativa synpunkter var få personer helt negativa. Fler var där positiva till eftermiddagen, däremot anförde några att det var för snabbt tempo på OH-presentationer på Jan Alms föreläsning, och att de ibland var svåra att tolka.

Hanteringen och överblickbarheten var frustrerande eftersom det blev svårt att hinna ta till sig det intressanta innehållet. Någon efterlyste föreläsarnas svar på Inga Lundblad Danielssons inledande frågeställningar. Mer fördjupad möjlighet till diskussion önskas om detta viktiga tema.

På förslag till kommande konferenser uttrycktes detta framförallt: Fördjupning gärna i seminarieform, fallbeskrivningar och tolkningsdiskussioner, del av konferens uppdelning barn-vuxna, differentialdiagnoser inom det kognitiva området och diskussion om psykologens roll i diagnosättandet, etik-utredningsförfarande/åtgärdsplanering, mer strukturerad genomgång olika test/användningsområden och skiljande standardisering och normering, adaptiva funktioner, funktionsanalys och psykologens roll, omsätta testresultat till pedagogiska konsekvenser.

Andra teman: traumakonsekvenser, utredning/begåvning. Andra kulturer och begåvningskunskaper. Minne - förhållande till uppmärksamhet/begåvning, språksvårigheter vid bedömningar, neuropsykologiska funktioner - begåvning, autism – behandlingsmetoder samt särskolan – inskrivningsförfarande och föräldrars valmöjligheter.

Några har nämnt önskemål om föreläsare. Ni är alla som läser detta välkomna att formulera önskemål. Jag antar att det är ytterligare personer som besökte studiedagen som ville ha litet mer tid att formulera synpunkter på studiedagen. Vad återstår att belysa? Det är inte för sent att formulera utvärderingen. Du behöver inte skriva på den speciella blanketten. Du kan gärna skriva direkt till undertecknad så att vi kan hjälpas åt att göra nästa konferens till lika välbesökt som denna!

gunilla.svensson@ltdalarna.se

"Sally och Ann har varsin hög paket. Sally har gömt en bilbana i det ena, i vilken?"

Psykologen inom barn- och ungdomshabiliteringen

Av Karin Wallgren

Karin presenterade psykologens roll inom Barn- och ungdomshabiliteringen, och i samband med det frågat våra universitet i vilken mån funktionshinder tas upp inom psykologprogrammet.

Psykologprogram finns numera vid sju universitet i Sverige; Stockholm, Göteborg, Uppsala, Lund, Umeå, Linköping och fr o m hösten -03 Örebro. Konkurrensen om platserna har de senaste åren varit mycket stor. För att vara behörig att söka ska man ha minst ett års arbetslivserfarenhet bakom sig. Utbildningen omfattar tio terminer (200 poäng) och leder fram till psykologexamen (Master of Science in Psychology). Under sjätte terminen av utbildningen har studenten en praktikperiod (värd 15 poäng) inom valfritt verksamhetsområde.

Efter avlagd psykologexamen följer ett års sk PTP-tjänstgöring under handledning(dvs praktisk tjänstgöring efter psykologexamen) och därefter ansöker man hos Socialstyrelsen om legitimation som psykolog.

Mål för utbildningen är bl a att studenten ska ha förvärvat kunskaper om psykologiska metoder för åtgärder och behandling avseende individer; tillägnat sig förmåga att planera, leda och genomföra utvecklings- och förändringsarbete samt förebyggande arbete med inriktning på grupper, organisationer och miljöer. Studenten ska även ha tillägnat sig förmågan att planera och genomföra personalutbildning och handledning.

Psykologer tjänstgör inom en rad olika områden av vilka barn- och ungdomshabilitering är ett. Andra närliggande stora arbetsområden är förskola/skola, barnhälsovård samt barn-och ungdomspsykiatrisk verksamhet.

Många av psykologerna inom habilitering har yrkeserfarenhet från ett eller flera av dessa områden eftersom man kan röra sig ganska

fritt mellan dem. Utbildningen ger en generell kompetens för alla verksamhetsområden. Efter att ha varit yrkesverksam ett antal år kan man vidareutbilda sig till specialist i klinisk psykologi, handikappspsykologi, neuropsykologi, pedagogisk psykologi eller arbetslivets psykologi genom att tentera ett antal påbyggnadskurser och göra ytterligare ett vetenskapligt arbete omfattande tio poäng. Många psykologer väljer i stället att gå en flerårig utbildning till psykoterapeut och legitimeras därefter som sådan.

Psykologprogrammet innehåller olika kurser som ger fördjupad kunskap om människan i ett livsloppsperspektiv. Teoretiska kunskaper ges om individens kognitiva, språkliga, sociala och emotionella utveckling, där barn- och ungdomsåren tar det allra största utrymmet.

En enkät till de olika psykologprogrammen om omfattningen av den kunskap om funktionshinder som ingår gav som svar från samtliga att de tar upp avvikelser från det normala under olika kurser, t ex kurs i biologisk psykologi, testkurs och kurs i psykopatologi. Neuropsykologi och kognitiva funktionshinder berörs, begåvnings teorier går igenom och övningar i begåvnings testning och utlåtandeskrivning ingår. Man har föreläsningar om olika neuropsykiatriska funktionshinder såsom autism, Asperger syndrom och Tourette.

Kurser och avsnitt benämns olika på olika studieorter. Nedan följer några exempel: Inom kursen om utvecklingspsykologi tar man t ex i Uppsala upp att stort antal genetiskt betingade handikapp. Man har där också på grundutbildningen två fördjupningsseminarier om "Identitetsutveckling hos unga människor med funktionshinder" samt "Det kliniska arbetet med funktionshinder". I Linköping tar man under barnneuropsykologin upp bl a mental retardation och cp och Umeå skriver att man har undervisning om autism med bl a en gedigen lista på referenslitteratur. I Göteborg erbjuds för första gången under hösten -04 en fempoängskurs under nionde terminen: "Psykologens roll i tvärprofessionella habiliteringsteam".

Sveriges Psykologförbund bedriver också via IHPU Psykologiutbildarna AB kursverksamhet för yrkesverksamma psykologer. Framför allt kan man fördjupa sitt kunnande inom olika tillämpningsområden, t ex "neuropsykologisk tolkning av begåvnings test" .Man erbjuder också en kurs om fem dagar för nyanställda psykologer inom barn- och

vuxenhabilitering. "Psykoteraapi med personer med utvecklingsstörning" är vidare en kurs som givits. Lärare på de nämnda kurserna har varit kollegor med gedigen erfarenhet från sitt yrkesområde.

För att försöka sammanfatta har psykologen i sin utbildning tillägnat sig gedigna kunskaper i utvecklingspsykologi och kan utreda på vilken nivå barnet befinner sig i intellektuellt, emotionellt och socialt hänseende. Neuropsykologisk analys kan göras av den som lärt sig och tränat på användning av sådana testinstrument. Psykologen är också rustad att ge barn/föräldrar individuellt psykologiskt stöd och i förekommande fall psykoteraapi. Den som börjar arbeta inom habiliteringen behöver dessutom skaffa sig kunskaper kring de olika diagnoserna och deras konsekvenser för barnet och familjen samt i utredningsmetodik vad gäller barn med stora funktionshinder som påverkar utvecklingen. Nödvändigt är också ett generöst kollegialt stöd och handledning kring svåra frågeställningar. Vid varje möte med ett nytt barn och hans/hennes familj lär man sig oerhört mycket. Men eftersom barnen alltid har sin individuella kombination av personlighet och funktionshinder behöver man träffa en hel del barn inom habiliteringen för att få en egen referensram grundad på praktisk erfarenhet. Att t ex göra begåvningsbedömningar är ju alltid en mycket grannliga uppgift som fordrar "fingertoppskänsla" och stort yrkeskunnande. Mötet med föräldrar i kris eller föräldrar som fastnat i låsta försvarspositioner kräver också förståelse på ett djupare plan.

Under 70-talet anställdes ett stort antal psykologer inom handikappområdet. 1971 bildades en yrkesförening för psykologer inom omsorgsverksamheten, POMS, som under många år kom att spela en stor roll vad gäller värderingar, attityder och arbetssätt. Man arbetade då bl a med ideologiska frågor som institutionsnedläggningar och barns rätt att få höra till sin familj. Personalhandledning på olika barnvårdhem, elevhem, specialförskolor och särskolor ingick i yrkesrollen. Stora konferenser varje år stod för mycket av fortbildningen av psykologerna. Genom sammanslagning med Habiliteringspsykologernas Förening (- för dem som arbetade med rörelsehindrade barn -) bildades 1998 den nygamla föreningen Sveriges Handikappspsykologers Förening som alltså är en yrkesförening inom Psykologförbundet. Föreningen organiserar psykologer inom såväl barn- som vuxenhabilitering och ger ut POMS-bladet som nu har trettio år på nacken. En hel

del psykologer är också medlemmar i Neuropsykologiska Föreningen. För fortbildning och yrkesutveckling spelar föreningarna stor roll för oss som arbetar inom det spännande och utmanande arbetsområde som habilitering utgör.

Margrethe

"...och vem har sagt det?"

När Hasse Alfredsson en gång i tiden på rymmen från ålderdomshemmet och framförde sången "gammal man gör så gott han kan" brukade han omedelbart efteråt

spänna ögonen i publiken och fråga: "Kommer ni ihåg vem som sjöng den här klämmiga biten?"

Tystnad. Lång tystnad...

Varpå han förvånat utbrast: "Men det var ju jag! Det var bara fem sekunder sedan. Jag hade den här kostymen på mig. Kommer ni inte ihåg det?"

Det som händer i huvudet på folk vid en sådan fråga är att de bortser ifrån vad de hört och sett alldeles nyligen, och börjar leta i minnet efter *referenser*: vem sjöng låten *tidigare* eller *före* eller *först*? Fokus flyttas snabbt (och i sämsta fall för gott) från vad som händer här och nu till en helt annan plats i tid och rum. Alltså: referenser (och kravet på referenser) är ett otyg som flyttar vår uppmärksamhet från *vad* som sägs till *vem* som sagt det. Till råga på allt är det ofta här som den bekanta jantelagen sticker fram sitt fula tryne: bara om någon betydande och erkänd person kan åberopas som referens är det sagda värt att tas på allvar.

På väldigt många områden och nivåer möter man detta fenomen att man snålt och ogint frågar efter referenser i stället för att stanna upp och reflektera över innehållet i det sagda/skrivna, - eller att man lyckligt skvätter referenser till kända personer omkring sig så att man riktigt visar vilka namn man känner till (och därvid ofta glömmer att det sagda eller skrivna skall ha innehåll och substans i sig).

På en nivå i det dagliga arbetet: Det är – t.ex. i personalhandledning – alldeles för lätt att sätta stopp för folks tankeverksamhet genom att referera till "modern forskning" eller "DSM" eller

"Christoffer Gillberg" eller kanske bara "numera är man ju överens om att.....". Som på en given signal slutar alla tänka själv och vågar sig inte fram med ett aldrig så litet kritiskt ifrågasättande. Eller om man själv framför ett visst synsätt: "Har du hittat på det själv, eller?"

- På en nivå inom den akademiska världen: Här är refererandet satt i system och formaliserat. När jag som medförfattare bidrog med ett kapitel i en bok fick jag klart för mig att författarna förväntades referera till varandra i sina respektive kapitel. Då jag ställde mig en aning frågande till detta (som jag tyckte) oskick fick jag förklaringen att inom den akademiska världen var man mer meriterat ju oftare man angivits som referens!
- På en nivå inom det offentliga samtalet: På möten, i diskussioner och på olika halvvetenskapliga forum på Internet ägnas mycket mera tid och utrymme åt att ange referenser i form av name-dropping än den tid som ägnas innehållet i diskussionen. Man försöker framstå inför varandra och sig själv som en person som vet och kan och känner till, - och själva innehållet kommer i andra eller femte hand. Det är ett enormt slöseri med eventuella begåvningsresurser!
- På en politisk, global nivå: Tänk om vi kunde få slippa alla referenser till Bibeln, Koranen etc. När Gud talar till en person har han en beklaglig tendens att säga det som den tilltalade personen vill höra.

Eftersom hösten sjunger på sista versen och vintern nästan har börjat (ref. SMHI) och eftersom julen rätt som det är, är över oss (ref. 1. Bibeln, 2. Almanackan) hälsas alla med ett vargtjut från skogarna!

Margrethe Lund.

Årsmötet

Efter konferensen genomfördes i god och snabb ordning föreningens årsmöte 2004. Marit Kihlman förde klubban och här är några axplock från vad som beslutades:

De traditionella punkterna, verksamhetsberättelse, ekonomisk redovisning etc gicks igenom och lades till handlingarna, och styrelsen fick njuta ansvarsfrihet för det gångna verksamhetsåret.

Karin Wallgren, som mest av alla ska ha beröm för planeringen av denna konferens men som inte kunde närvara pga studieresa till Canada, slutar i styrelsen. Detsamma gör Inger Claeson. Traditionen bjuder tydligen att avgående styrelseledamöter bildar valnämnd, så skedde även denna gång. Nya namn i styrelsen blev istället Monica Rosén och Carina Åsling.

Årsavgiften förblir 200 kr även för nästa år, några motioner fanns inte att ta ställning till, däremot en proposition i form av styrelsens förslag till ändringar i våra stadgar.

Ändringsförslaget är tidigare godkänt av förbundsstyrelsen vilket är ett krav. Förslaget antogs enhälligt och gäller alltså i fortsättningen.

Nästa konferens är preliminärt planerat att hållas i Dalarna och det finns tankar om att fortsätta på dagens tema.

I samband med årsmötet avtackades Inger Claeson medan Karin Wallgren har sitt att se fram emot!

Årsmötet avslutades efter 35 effektiva minuter.

Skicka tips till POMS-bladet eller direkt till undertecknad

Gunilla.svensson@ltdalarna .se

Från styrelsemötet 3/12 2004

Vi har nu tackat av Karin Wallgren som dock tillsvidare kommer att sköta kontakt med Tvärsektionen. Vi skulle behöva ytterligare en representant från barnsidan Stockholm som tar vid. Karin Wallgren är ju i valberedningen och kommer att arbeta på detta. Dessvärre kommer inte Monika Rosén från Luleå att ingå i styrelsen p.g.a av arbetsgivarens ovilja att låta henne sköta uppdraget på arbetstid. Den nya styrelsen konstituerade sig genom att vi fortsätter med våra specifika uppdrag. Carina Åsling från Tullinge tog på sig att vara sekreterare.

Vi bestämde att Mattias frågar medlemmarna om det är OK att på medlemssidan lämna uppgifter på medlemmarnas e-postadresser för att underlätta kontakt. Han gör detta samtidigt som nästa nummer (= detta, red anm) annonseras.

I övrigt utvärderade vi på styrelsemötet konferensen och bestämde att rekommendera Dalarnas psykologer att fortsätta på samma tema "vad menar vi med begåvning-kognitiva svårigheter för olika diagnosgrupper?". Vi diskuterade olika förslag som har kommit fram vid utvärderingen. Sammanfattning finns på annan sida i denna tidning.

Carlbeckutredningen kom med sitt betänkande den 4/10. "För oss tillsammans - om utbildning och utvecklingsstörning." Gunilla har varit i kontakt med Camilla Asp på Utbildningsdepartementet som meddelat att utredningen är lämnad till Psykologförbundet. Remissvar ska lämnas till den 15/3. Gunilla kontaktar återigen förbundet och anmäler vår yrkesförenings intresse att skriva ett remissvar. För detta behöver styrelsen hjälp.

Upprop!

Ni som är intresserade att läsa utredningen kan höra av er till undertecknad. Då kommer jag att skicka ett exemplar av utredningen som föreningen bekostar samt en liten broschyr som underlättar arbetet hur man svarar på remisser. Jag räknar då med att du deltar på en arbetskonferens om utredningen den 17/2 i Stockholm. Plats meddelas deltagarna senare. Om du inte

Efterlysning

Har någon av er förslag på bra material, om utvecklingsstörning för utvecklingsstörda ungdomar.

I Falun planeras en grupp för utvecklingsstörda ungdomar. Sjukgymnast kommer att ha material om hur kroppen fungerar "kroppsskola" men vad

finns det för konkret material om vad den kognitiva utvecklingsstörningen innebär. Ska vara anpassat för ungdomar i tonåren så att dom känner igen sig och får större insikt om sitt kognitiva funktionshinder.

Berätta om dina erfarenheter om hur ni arbetar med samtalsgrupper med ungdomar och vilket material ni använder för oss kollegor!

kan delta men är beredd att skriftligen komma med synpunkter så är det också bra men jag tror att vi behöver vara några som arbetar igenom ett bra svar. Det är en viktig utredning för utbildning av barn/ungdom/vuxna med utvecklingsstörning.

Vi har tidigare i föreningen tagit ett beslut att du som läser en bok eller avhandling som har betydelse för yrkesföreningens medlemmar kan få boken betald om du skriver en recension till POMSbladet. Skicka räkningen till kassören efter det att du skrivit recensionen till redaktören.

Idén att arbeta med temanummer tror styrelsen är ett bra sett. Vi skulle vilja ha ett nummer om **erfarenheter att arbeta med syskon**. Kanske någon "medredaktör" skulle kunna bidra med att arbeta fram ett nummer med erfarenheter, presentera litteratur etc om syskon.

Kommande styrelsemöten kommer att vara den 18/2 (fredag) efter arbetskonferensen 17/2, därefter den 25/5 (måndag) samt den 13/6 (måndag) Mellan styrelsemötena kan behövas kontakt via e-post.

Psykologtidningen, Maja Ahlros, planerar att första numret i januari kommer att handla om vår studiedag och förening. Vi är nu 238 medlemmar. Ökade ca 40 medlemmar efter konferensen!

Hälsningar Gunilla

Nordisk nätverkskonferens i Göteborg 10-11 juni

Del 2

Av Bo Kahnberg

I förra numret av POMSbladet berättade jag lite från den första dagen av konferensen. Här kommer fortsättningen:

Kent Thuresson, överläkare och psykiater vid Mölndals psykiatriska klinik föreläste under rubriken "Erfarenheter från självdestruktivitet hos personer med utvecklingsstörning med psykiatrisk diagnos".

SD (som jag fortsättningsvis förkortar självdestruktivitet med) är enligt Kent "en multifasetterad sjukdomsbild som beror både på biologiska och omgivningsmässiga faktorer. SD är också ett av de mest frustrerande beteendena, speciellt då de ofta inte går att bota".

Aggressivitet kan som bekant riktas åt olika håll

- Utåt, mot döda föremål
- Utåt, mot levande mål
- Utåt, verbala angrepp, samt
- Inåt i form av självskadande beteenden. Det vanligaste målet på den egna kroppen är huvudet.

Konsekvenser blir oftast minskad förmåga till självständigt boende, begränsning i livsföringen i övrigt, stort behov av personal. Etiska dilemman för omgivningen är ytterligare kännbara konsekvenser.

SD kan förekomma vid mental retardation, Lech-Nyhan syndrom (även om de egna erfarenheterna i Mölndal inte tyder på det), Cornelia de Lange, PKU, Retts syndrom, Frontallobsepilepsi, Fragil-X, Tourette, psykoser och personlighetsstörningar.

Ett flertal hypoteser söker förklara varför somliga skadar sig själva. En av dessa ger en funktionell förklaring i termer av att individen genom att slå sig själv därigenom maskerar en annan smärta, eller bekämpar det onda i kroppen (ex vis ont i öronen). En annan nästan begriplig förklaring i inlärningstermer går ut på

att beteendet förknippats med något belönande, uppmärksamhet och kontakt ex vis. Kommunikationsavsikten i det självdestruktiva beteendet togs upp av en av åhörarna men genererade inte så mycket diskussion.

Personer som uttrycker (vad det nu är, vanmakt, förtvivlan, självhat eller vad det nu är) sig i form av självdestruktivitet utgör som vi alla vet en utomordentlig påfrestning på sin omgivning. Vanmakten och förtvivlan sprider sig sannerligen i personalgrupper och bland anhöriga. Enligt Kenneth får man anta att personliga assistenter, en allt vanligare lösning på omvårdnadsbehoven, har svårt att palla för påfrestningarna, och jag är benägen att hålla med i detta. Miljön måste ha kvalificerade hållande egenskaper. Inom vården har ett flertal medicinska lösningar sökts utan större framgång. Antidepressiva har prövats men biverkningarna har varit besvärande. Inga enkla lösningar tyvärr, utan här gäller det som sagt en välstrukturerad hållande omvårdnad. Pedagogiken har även den uppvisat sig ha besvärligheter då det gäller att söka minska inslagen av självskadande beteenden.

Fokus på Kenneths anförande var primärt eliminerande av de oönskade beteendena, jag hade själv önskat mera diskussion om en ev. längtan efter kontakt, kommunikation av något etc i sammanhanget.

Näste talare var **Erik Söndena** från Trondheim. Erik, vars profession jag missade notera, föreläste om den nya lagstiftning som kom i Norge 1999 och som reglerar utövandet av tvång mot utvecklingsstörda personer. Lagen kan sägas vara en modernare motsvarighet till gamla svenska omsorgslagens §35. Av de utvecklingsstörda som i Norge varit föremål för tvångsåtgärder enligt den norska lagen, hade 40% ingen psykiatrisk diagnos, medan 37 % hade en psykiatrisk diagnos. Den farmakologiska situationen var den att

48% åt neuroleptika, 37% anxiolytika och 18% antidepressiva. Många utvecklingsstörda personer äter flera olika preparat även utan att ha en psykiatrisk diagnos av lämpligt utseende. Tillgången till psykiatrisk kompetens är begränsad.

Vilka typer av tvång regleras då i lagen från 1999? Det kan gälla fysiskt tvång i bemärkelsen att få hålla fast någon som riskerar att skada sig själv eller någon annan. En variant är "materiellt tvång" med vilket man menar att hålla undan farliga föremål, låsa in knivar, låsa kylskåp etc. Begränsa någons rörelsefrihet genom att låsa utrymmen och genom övervakning i olika former är andra sätt, liksom att ex vis tvinga någon bära e-hjälm.

Lagen reglerar alltså allt detta, och anger förstås även hur det ska förfaras då man behöver ta hjälp av frihetsinskränkande åtgärder för att skydda och skyddas. Specialtjänsten (antagligen motsvarande vår habiliteringsverksamhet, specialistteam) och kommunen ska vara överens om behovet av åtgärden. Man ansöker sedan hos fylkesmannen om beslut.

Erfarenheterna av lagen säger att tillämpningen inte är påtagligt relaterad till grad av utvecklingsstörning eller ens förekomst av psykisk störning. Självskadandet var vanligare förekommande bland äldre kvinnor, kan spegla gamla institutionsskador då denna kategori ofta har en livshistoria i de gamla institutioner som lades ner 1990.

Lagen har gjort utövandet av tvång synligt och reglerat. Ökade personella resurser har också blivit en följd och lagen är betydelsefull för personalen som nu får reglerade former för att skydda. Alla åtgärder måste förstås nogga journalföras.

"Erfarenheter av LVU-vård för intellektuellt funktionshindrade personer på Fageredsinstitutionen Fyren", var rubriken på **Anita Almqvists** anförande. Anita är avdelningsföreståndare vid institutionen och berättade att man sedan maj 2003 har en avdelning om 4 platser (Fyren) igång inom ramen för LVU (Lag om vård av unga). Det handlar alltså om tvångsvård och den här avdelningen är avsedd för personer med autismspektrumstörningar i åldern 16-20 år vilka dömts till vård.

Statens institutionsstyrelse, SiS har för övrigt 35 institutioner för ungdomar samt 14 institutioner för vuxna missbrukare. Det totala platsantalet uppgår till 700 för ungdomar och 330 för vuxna.

Med den aktuella gruppen arbetar 15 personal, och varje elev har tillgång till två egna lärare. Eleverna på institutionen har mycket negativ inverkan på varandra varför gruppaktiviteter inte prioriteras. Den kriminella identifikationen är betydande och ungdomarna med utvecklingsstörning och/eller autism har extremt svårt att klara sig i kretsen av övriga elever.

Man arbetar med tydlighet i regler och konsekvenser, "tydliggörande pedagogik". Instruktioner stöds oftast av skriftlig form (TEACCH) och varje elev har personligt schema.

Man lägger ner mycket energi på att identifiera risksituationer och man strävar efter att undvika provokationer som eleverna inte klarar av att hantera. Varje elev hr 200 kr/vecka att röra sig med.

Svårigheter man mött är bl a

- Elevernas livshistoria kantad av många separationer
- Alltför sena utredningar har medfört tidigare felbehandlingar inkl felmedicineringar
- Elevens familjer ofta övergivna och med en fientlig inställning till samhället
- Oförmåga att samarbeta mellan andra myndigheter (LSS, Soc, Sjukvård m fl), ärendena skyfflas mellan instanser som inte vill ta ansvar. "Vårdpeng" som följer eleven vore att föredra. Under LVU-insatsen betalar Soc men sedan förväntas (då det gäller "Fyrengruppen") LSS står för insatserna. Och dessa förmodas accepteras under frivillighet.

På Fyren vårdas för tillfället endast svenskfödda pojkar medan institutionen för övrigt har invandrapojkar som intagna.

Vad som kan hjälpa eller stjälp personal som arbetar med personer med svåra psykiska funktionshinder var föremål för **Erik Degerman**, PTP-psykolog.

Erik har i sinpsykologexamensuppsats behandlat det viktiga ämnet hur man kan bibehålla arbetsmotivationen hos habiliteringspersonal vid boende för utvecklingsstörda. Tidigare forskning har främst fokuserat på metod och brukarens egenskaper och behov.

Som vårdpersonal kan man enligt Erik reagera på de boendes beteende genom

- Att försöka få gensvar från de boende
- Känslan av stress, trötthet och irritation som reaktion på kränkning av ens egna personliga gränser
- Vara på sin vakt mot risken att t ex bli slagen av boende

En arbetsorganisation måste rymma

- Relationer till arbetskamrater, kunna prata av sig och få bekräftelse
- Arbete i enskilt boende eller gruppboende kunde anpassa arbetet mera
- Tid för återhämtning, extra ledigt ibland vid behov, möjlighet att lösa av varandra vid för stora påslag av stress
- Behov av struktur, en struktur som kan varieras då så behövs

Arbetet upplevdes påfrestande då boende hade stort behov av hjälp, uppvisade oro och mådde dåligt, tjtade, uppvisade irritation och aggressivitet. Skapa trygghet är basalt i arbetet. (Det slår mej hur vanligt det faktiskt är att den struktur som ska fungera hårbärgerande i många fall existerar under förhållanden som alls inte präglas av trygghet). Handledning och andra stödinsatser betraktas som "hygienfaktorer" i vården, vars motsvarigheter i industrin ofta är långt mer tillgodosedda.

Jonas Stålheim är psykolog på Solhaga By och han talade om "Läkningsprocessen efter psykisk sjukdom i kombination med utvecklingsstörning och/eller autism" Oftare handlar det om återhämtning än läkning.

Jonas beskrev återhämtningen utifrån tre perspektiv: Tid, Rum och Relation.

Tid: Makrotiden följer individen i dennes takt över lång tid medan mikrotiden beskrivs i termer av schema för dag eller vecka.

Patienten kan behöva reglera sin aktivitet för att kunna återhämta sig men detta kan också förväxlas med sjukdomssymtomen (här avsåg han antagligen passivitet).

Rum: Boendet blir fundamentalt. Ett mellanting mellan institution och egen bostad saknas oftast. Lagom utmaningar och krav är här

eftersträvansvärt (förstås) men svårt att realisera. En identitet som skiljer sig från sjuk/patient är viktig för återhämtningen. Relation: Svårigheter i affektreglering och distans. Samspel med personal som kan ses som bestående relationer. Förmedla realism och hopp och mera vänta ut patienten och vara till hands förespråkades. Ej vara för aktiv. Är verkligen symtomfrihet realistiskt kan man fråga sig, snarare handlar det om att kunna leva vidare med vissa svårigheter. Återhämtar man sig från en sjukdom/symtom eller till något? Vad i så fall? Friskhet? Frisk= att kunna knyta an till gemensamt accepterade meningsstrukturer (Topor)

"Dömda personer med intellektuella funktionshinder med autismspektrumstörning eller annan psykiatrisk komplikation" – **Michael Karlsson**, psykolog Trehörna Omsorger AB i Urshult anträdde så podiet och talade om lagstiftningsaspekter och inledde med att säga att svårt utvecklingsstörda personer förstås inte begår brott, till det saknas oftast förmåga. De brott det kan vara fråga om där utvecklingsstörda är förövare är ex vis sexualbrott, mordbrand. Psykansvarskommittén utreder frågor kring detta område där psykisk abnormitet och brott möts. Vilket ansvar ska utkrävas och vilka påföljder ska till för att förbättra världen? Viktigt att få med LSS i processen, med individuell planering och åtgärder relaterade till individens funktionsnivå. En välstrukturerad innehållsrik dag bl a innefattande regelbundna samtal utgående från de kognitiva svårigheter personen faktiskt har bör ingå. Men för allt i världen – det tar tid med förändring, arbetet ska ses som långsiktigt.

Sist av alla talade Cand. Psykolog **Pia Siert**, verksamhetschef vid Strandbergs behandlingshem i Köpenhamn om "Erfarenheter av handledning runt personer med högfungerande autism". Pia menade att arbetet (personen med autism) utmanar oss både professionellt och personligt. Handledningens arbetsmaterial utgörs av utsagan, dvs det som personalen upplevt, ett perspektiv på handledning som ibland kommer i skymundan till förmån för ett mera konkret metodperspektiv. Förmodligen hade Pia så mycket att framföra som var helt i enlighet med vad jag själv tycker så jag därför inte skrev så mycket, eller annars började två intensiva dagar ta ut sin rätt, liksom tanken på att som ovan Göteborgsbilist köra genom hela stan och norrut denna fredagseftermiddag.

Hur det nu än är med den saken så blir det en ny konferens nästa år. Då firar detta nätverk 10 år, första gången sågs man i Uppsala 1995.

Finland står nu i tur och som arrangör anmälde sig Kårkulla samkommun nära Åbo. Konferensen äger rum 9-10 juni 2005 och platsen blir Spa Hotel, Caribie i Åbo, och på detta vis presenteras temat:

*Temat för konferensen är **Kropp och själ**. Innehållet kommer att fokusera på olika praktiska sätt och metoder, där man genom att arbeta med individens kropp och närmiljö kan stärka det psykiska välbefinnandet hos utvecklingsstörda personer med tillkommande psykisk störning eller autismspektrumstörning. I programmet ingår föreläsningar kring bl.a. sinnenas samspel, kopplingen mellan kropp och själ, nyttan av funktionell musikterapi, behövligen handfasta stödåtgärder samt om människans behov av andliga riter. Dessa teman följs upp inom workshops som härutöver kommer att handla om hur man innehållsmässigt bygger upp en god boendemiljö för personer med psykiskt tilläggshandikapp och om hur ett kroppsligt gott omhändertagande stöder psykiskt välmående. Vi vill lyfta fram vardagsperspektivet inom omsorgen i diskussionerna.*

Kontaktpersoner:

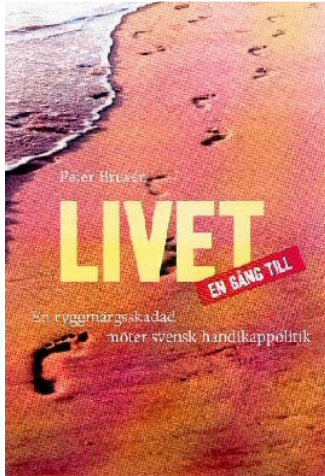
Ledande psykolog Anita Norrdahl
anita.norrdahl@karkulla.fi
Informationssekreterare Malin Johansson
malin.johansson@karkulla.fi

Platsen för 2005 års nätverkskonferens. Tag med flytvästen!

Nyutgivivet:

Peter Brusén:

Livet en gång till.

En ryggmärgsskadad möter svensk handikappolitik

Peter Brusén berättar i boken om sin kamp mot smärtan, sorgen och hur en svår kris kunde vändas till ett nytt oberoende liv. Peter är chef för Socialstyrelsens handikappenhetsenhet och har före olyckan bland annat utvärderat handikappreformen. Olyckan har gett honom ett unikt "dubbelseende" som expert och idag också som en person med ett svårt funktionshinder. Han skildrar möten med vården, rehabiliteringen, handikappomsorgen och försäkringskassan. Boken ger kunskaper om bland annat behovsbedömning, handläggning och hur attityder påverkar dina handlingar.

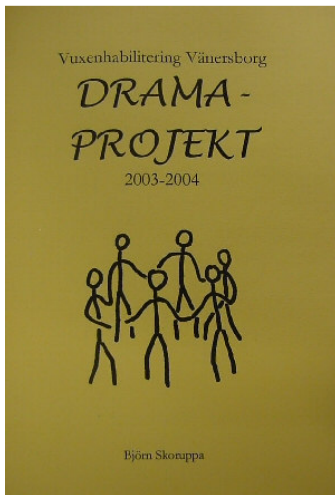
Han beskriver utsatthet, men även hur egenmakt kan stärkas. En lärorik berättelse om att tvingas att lära sig livet – en gång till.

Professor *Johan Cullberg* har skrivit bokens förord och Handikappombudsmannen *Lars Lööv* en avslutning.

Boken vänder sig till alla som arbetar inom vård rehabilitering, handikappomsorg eller som i egenskap av politiker, handläggare eller chef möter människor med svåra funktionshinder. Men boken vänder sig i lika hög grad till alla som själv har ett funktionshinder eller är anhörig.

Pris ca 250-275 kr inkl moms, frakt tillkommer. Häftad.

Beställ från Égalité, Box 5158, 200 71 Malmö. Fax 08-681 01 87. E-post info@egalite.se

Björn Skoruppa:

Dramaprojekt

Att lära kan vara roligt. Till och med mycket roligt! Drama som undervisningsmetod ger plats för såväl ordet som kroppen, såväl allvar som skratt. Och att arbeta i grupp innebär att själva formen nästan automatiskt ger lärdomar i fråga om initiativ, hänsyn, lyssnande och ansvar. Detta var några av utgångspunkterna när vi planerade våra dramagrupper på vuxenhabiliteringen i Vänersborg.

En annan idé var att ge stöd åt utvecklingsstörda personer som är på väg att ta steget in i vuxenvärlden. I detta stadium av livet står varje människa inför en rad utmaningar: att flytta hemifrån, skaffa arbete, skapa en meningsfull fritid och finna utlopp för behovet av närhet och sexualitet.

Drama ger dessutom en konkret utgångspunkt för reflektioner. Detta är av stort värde, inte minst när man arbetar med utvecklingsstörda deltagare. När man själv får prova och även se andra försöka, blir det förhoppningsvis lättare att ta till sig nya erfarenheter.

När jag påbörjade min PTP (praktisk tjänstgöring för psykologer) på vuxenhabiliteringen i Vänersborg, såg mina nyblivna arbetskamrater möjlighet att göra verklighet av idén om en dramagrupp, som man hade diskuterat i mer än ett år. PTP-psykologen är en extra resurs, varför det fanns möjlighet att lägga behövlig tid på projektet. Att det dessutom kom in en person med erfarenhet av amatörteater gjorde projektet ännu mer lockande.

När jag hade kommit på plats, dröjde det endast några dagar innan planeringen var i full gång. Det beslutades att ett pilotprojekt skulle gå av stapeln under hösten, och att ett mer färdigt koncept skulle

prövas under våren. Under de följande teamträffarna användes regelmässigt tid till att diskutera projektet och att handplocka deltagare till den första gruppen. Målen för projektet formulerades aldrig i något dokument, och en del idéer tog form efter hand. En sammanfattning av de mål som likafullt utgjorde ledstjärnor skulle kunna se ut på följande vis:

- att hjälpa deltagarna på vägen in i vuxenlivet
- att hjälpa deltagarna till bättre sociala färdigheter
- att hjälpa deltagarna till ökad självkänedom
- att hjälpa deltagarna till stärkt självförtroende

För info, kontakta Björn Skoruppa
Vuxenhabiliteringen Centrum
Amerikaskjulet Uppgång D
414 63 GÖTEBORG
Telnr 031-775 86 28
bjorn.skoruppa@vgregion.se

Så till sist:

Julpoesi i repris:

La Nizzo

par Viktorio Rydmonto

*Fimbulnokturn hat strong klimat,
asterix funkas et brassas,
Tutti slafas in isolat
tief in las missinassas.
Lunan traskas la rutt sordin,
snoj lajt in blanko sur la pin´,
dito sur baldakino,
Nizz´ ist nur piggelino.*

En riktigt GOD JUL!